

Ohjeita filosofian käsitteiden määrittelyyn ja selittämiseen

Tieteen kansallinen termipankki

Kaarina Pitkänen-Heikkilä

& Markku Roinila

Asiantuntijana Tieteen termipankissa

- 1) Voit aloittaa käsitettä koskevan keskustelun kunkin käsitesivun Keskustelu-välilehdellä.
- 2) Mikäli haluat sitoutua termipankin kehittämiseen pitkäjänteisemmin, voit hakea asiantuntijastatusta osoitteesta tieteentermipankki-info@helsinki.fi.
- 3) Kaikenlaiset parannusehdotukset ja muu palaute on myös tervetullutta (sama osoite).

Terminologisen tiedon esittäminen wikissä

Asiantuntija voi tuottaa käsitteistä seuraavia tietoja:

1. Termi
2. Määritelmä
3. Selite
4. Lisätiedot
5. Vieraskieliset vastineet
6. Lähikäsitteet
7. Lähteet
8. Luokat

Hyvä määritelmä

- lauseke, joka alkaa pienellä kirjaimella eikä pääty pisteeseen
esim. [analyytinen filosofia](#)
= 1900-luvun tutkimussuuntaus, joka korostaa kielen analyysin merkitystä filosofiassa
- mitä lyhempi ja selkeämpi, sen parempi
 - ei yhtään turhaa sanaa
- nyrkkisääntö: nimetään yläkäsite ja kerrotaan keskeinen vieruskäsitteistä erottava piirre
 - Määritelmä yksilöi käsitteen käsitejärjestelmässään
→ muu käsitettä avaava tieto kirjoitetaan Selitteeseen

Sisältömääritelmä vs. nominaalimääritelmä

Tieteen termipankissa pyritään antamaan ns. sisältömääritelmiä, jossa kerrotaan yläkäsite ja ainakin yksi vieruskäsitteistä erottava, olennainen käsitepiirre.

analyytinen filosofia =

tutkimussuuntaus, joka korostaa kielen analyysin merkitystä filosofiassa

yläkäsite *erottava piirre*

(Vrt. *fenomenologia* = tutkimussuuntaus, joka tutkii maailman ilmenemistä meille)

Yläkäsitteen (x) ja alakäsitteen (y) suhde

- y on tietyn tyyppinen x (*analyytinen filosofia* on *tutkimussuuntaus*)
- y:llä on kaikki x:n piirteet ja lisäpiirre/piirteitä

Vieruskäsitteillä on sama yläkäsite (*analyytinen filosofia* ja *fenomenologia* ovat vieruskäsitteitä).

Nominaalimääritelmiä käytetään esim. sivistyssanakirjoissa, jolloin vierassana voidaan määritellä synonyymillään. esim. *addiktio* = *riippuvaisuus*. Tieteen termipankissa nämä molemmat ovat käsitteen nimityksiä, ja käsitteen sisältömääritelmässä yläkäsitteeksi on annettu *käyttäytyminen*: "toistuva käyttäytyminen, jota ohjaa voimakas toistuva halu ja jota toimija jatkaa, vaikka sillä olisi negatiivisia seurauksia"

Käsitesuhteet

Määritelmäkentässä määritellään vain yksi käsite, ja linkkien kautta pääsee toisiin käsitteisiin (esim. yläkäsitteen määritelmään).

Sisältömääritelmän ohella voi joskus käyttää joukkomääritelmää, jos voidaan luetella kaikki alakäsitteet

- jokainen alakäsite kuitenkin määritellään omalla sivullaan

Lähikäsitteet-kohdassa voi antaa linkit kaikkiin käsitteen kannalta tärkeisiin toisiin käsitteisiin. Linkin yhteydessä voi kertoa, mikä on käsitesuhde sivulla määriteltyyn käsitteeseen (esim. yläkäsite, alakäsite, vieruskäsite, osakäsite, kokonaisuuskäsite).

Esim. [etiikka](#) = filosofian osa-alue, joka tutkii moraalia ja hyvää elämää

Lähikäsitteet: [metaetiikka](#) (alakäsite)

[velvollisuusetiikka](#) (alakäsite)

[seurausetiikka](#) (alakäsite)

Käsitteen määrittelyssä auttaa usein käsitesuhteiden selvittäminen, koska sitä kautta löytyvät olennaiset, erottavat käsitepiirteet.

Kilpailevat määritelmät

On mahdollista antaa myös useita määritelmiä. Jos määritelmät poikkeavat kovin paljon toisistaan, kannattaa pohtia, onko kyseessä kaksi eri käsitettä.

Filosofian käsitteissä kilpailevat määritelmät voivat johtua siitä, että asia on tarkoittanut eri aikoina eri asioita.

esim. [fenomenologia](#)

- 1) oppi ilmiöistä (1700-luvulla)
- 2) 1900-luvun tutkimussuuntaus, joka tutkii maailman ilmenemistä meille

Filosofian selitteet

Filosofian käsitteitä on yleensä tarpeen tarkastella laajemmin Selitteessä, jossa voi tuoda esiin esim. eri filosofien tapaa ymmärtää käsite tai käsitteen liikettä ajassa. Lukijan helpottamiseksi tekstin rakentamisessa voi käyttää numerointia.

esim. *idealismi*

Määritelmä: *metafyysinen näkemys, jonka mukaan ideat ovat tiedon todellinen lähde ja ideat ovat ensisijaisia olioihin nähden*

Katkelmia Selitteestä:

1. *Protagoras (n. 490-420 eaa) esitti, että ...*
2. *Uudella ajalla subjektiivisen idealismin, joka korostaa maailman riippuvuutta ihmismielistä, muotoili George Berkeley (1685-1753) ...*
3. *Transsendentaalisessa idealismissaan Immanuel Kant (1724-1804) pyrki yhdistämään ...*
4. *Kantin filosofiasta lähti monitahoinen filosofinen suuntaus saksalainen idealismi...*
5. *1800-luvun lopulla F. H. Bradley (1846-1924) edusti ...*

Filosofian selitteet

Filosofisten käsitteiden selitteisiin sopivat mm. tiedot seuraavista asioista (esim. [kuoleman filosofia](#))

1) käsitteen synty

"Kuolemaa koskevat filosofiset kysymykset periytyvät jo antiikista, jossa siitä keskustelivat Epikuros (341–270 eaa) ja Lucretius (99–55 eaa). Epikurolaisten mukaan..."

2) käsite nykyfilosofiassa

"Aiheesta on keskusteltu aina, mutta uusimmassa filosofiassa sitä ovat näkyvimmin käsitelleet mannermaisen filosofian piirissä Martin Heidegger (1889-1976) ja eksistentiaalistiset filosofit, joiden mukaan..."

3) käsitettä koskeva filosofinen pohdinta

"Kuolemaa koskevia filosofisia kysymyksiä ovat mm. seuraavat: Onko kuolema paha asia? Onko kuolemanpelko rationaalista? Onko ikuinen elämä toivottavaa? Miksi kuolema olisi pahempi asia kuin elämäämme edeltänyt olemassaolon puuttuminen?"

4) käsitteellisiä ongelmia koskevat ratkaisuyritykset

Filosofian selitteet

Selitteessä ei tarvitse esittää yksityiskohtaisesti erilaisia ratkaisuehdotuksia käsitteellisiin ongelmiin, vaan antaa pääpiirteissään kuva käsitettä koskevasta keskustelusta.

Selitteeseen voi myös linkittää artikkeleita (esim. Logos-verkkoensyklopediasta), jotka perehdyttävät aiheeseen tarkemmin.

Myös keskeiset siteeraukset alan kirjallisuudesta (tarkat lähdeviittaukset näihin) sopivat selitteeseen.

